e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

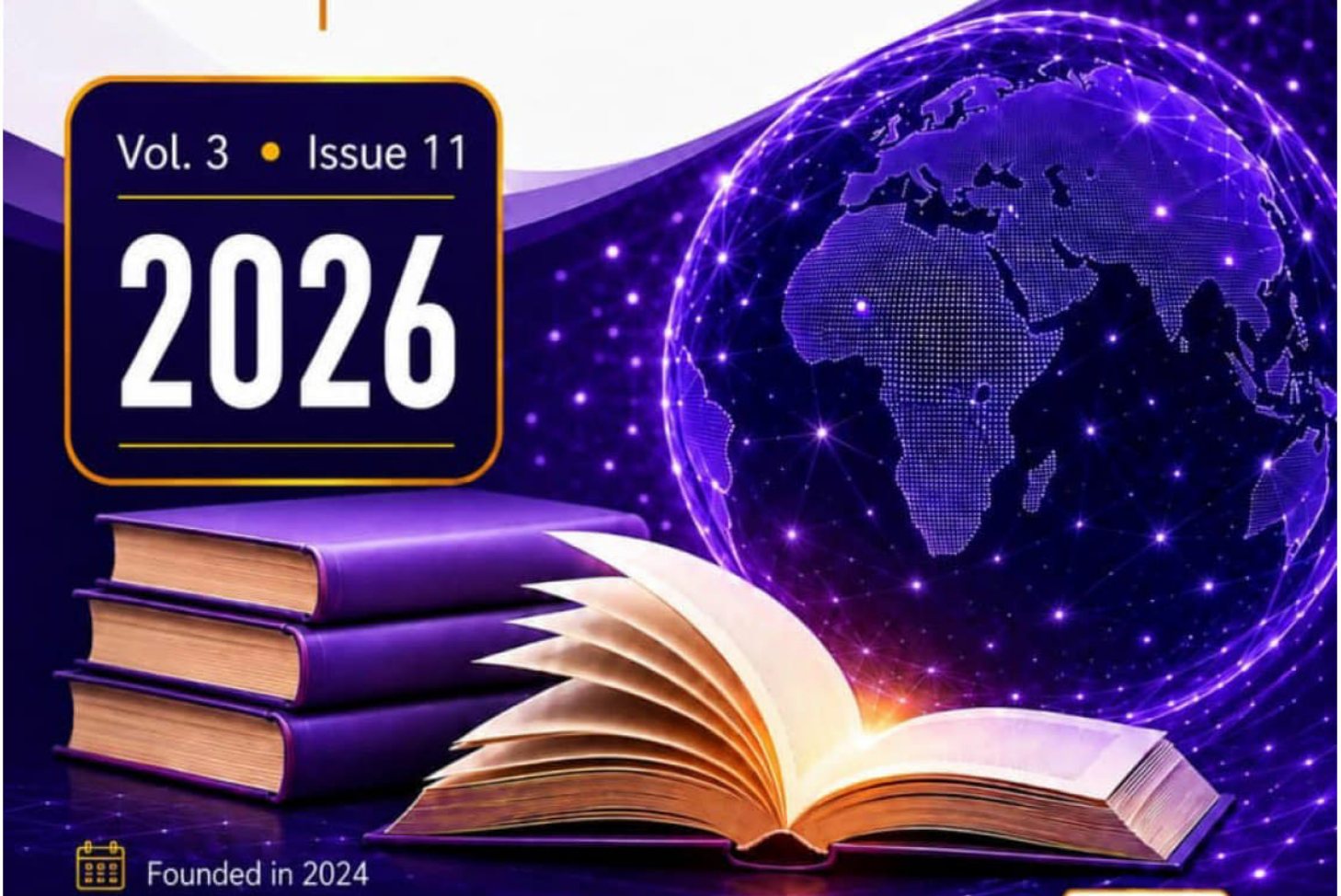
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/5h1jd174

O‘ZBEK INTERNET DISKURSIDA YANGI LEKSIK BIRLIKLARNING SEMANTIK-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Yoqubova Safiyya Xamdamovna
Jo‘raqulova Feruza Jamol qizi
Samarqand davlat pedagogika instituti, assistent.
Samarqand davlat pedagogika instituti, talaba.
e-mail: safiyayakubova827@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0002-8675-1392
e-mail: feruzajoraqulova92@gmail.com

Annotatsiya.
Maqolada o‘zbek internet diskursidagi leksik innovatsiyalarning semantik va pragmatik xususiyatlari nazariy hamda sifat tahlili asosida o‘rganiladi. “Post”, “layk”, “repost”, “kontent”, “obunachi”, “sahifa” va “tarmoq” birliklari misolida o‘zlashuv, grammatik moslashuv, semantik ixtisoslashuv va kontekstual baholash farqlanadi. Tavsifiy, komponent va kontekstual tahlil yordamida birlikning lug‘aviy mazmuni, raqamli referenti va kommunikativ vazifasini ajratadigan model ishlab chiqiladi. Tahlil uchun tuzilgan namunalar asosida axborot berish, ma’qullash, harakatga undash va kinoya vazifalari izohlanadi. Natijalar leksik yangilikni faqat xorijiy shakl yoki ommalashuv bilan belgilash yetarli emasligini ko‘rsatadi. Taklif etilgan mezonlar keyingi korpus tadqiqotlari va raqamli leksikografiyada qo‘llanishi mumkin.

Kalit so‘zlar: internet diskursi, leksik innovatsiya, neologizm, o‘zlashma, semantik ixtisoslashuv, pragmatika, kontekst, grammatik moslashuv.

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НОВЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В УЗБЕКСКОМ ИНТЕРНЕТ-ДИСКУРСЕ

Якубова Сафийя Хамдамовна
Джуракулова Феруза Жамол кизи
Самаркандский государственный педагогический институт, ассистент.
Самаркандский государственный педагогический институт, студент.

Аннотация.
В статье на основе теоретического и качественного анализа исследуются семантические и прагматические особенности лексических инноваций в узбекском интернет-дискурсе. На примере единиц «пост», «лайк», «репост», «контент», «подписчик», «страница» и «сеть» разграничиваются процессы заимствования, грамматической адаптации, семантической специализации и контекстуальной оценки. С помощью описательного, компонентного и контекстуального анализа разрабатывается модель, позволяющая разграничить лексическое значение единицы, её цифровой референт и коммуникативную функцию. На основе специально составленных примеров рассматриваются функции информирования, одобрения, побуждения к действию и иронии. Результаты показывают, что определять лексическую новизну исключительно по иноязычной форме или степени распространённости недостаточно. Предложенные критерии могут быть использованы в дальнейших корпусных исследованиях и цифровой лексикографии.

Ключевые слова: интернет-дискурс, лексическая инновация, неологизм, заимствование, семантическая специализация, прагматика, контекст, грамматическая адаптация.

SEMANTIC AND PRAGMATIC FEATURES OF NEW LEXICAL UNITS IN UZBEK INTERNET DISCOURSE

Yoqubova Safiyya Xamdamovna
Jo‘raqulova Feruza Jamol qizi
Samarkand State Pedagogical Institute, Assistant Lecturer.
Samarkand State Pedagogical Institute, Student.

Abstract.
The article examines the semantic and pragmatic features of lexical innovations in Uzbek internet discourse through theoretical and qualitative analysis. Using the lexical units “post,” “like,” “repost,” “content,” “subscriber,” “page,” and “network” as examples, the study distinguishes borrowing, grammatical adaptation, semantic specialization, and contextual evaluation. Through descriptive, componential, and contextual analysis, a model is developed to differentiate a lexical unit’s dictionary meaning, digital referent, and communicative function. Based on examples constructed for analysis, the functions

ISSN 3060-5059 (Online)

of informing, expressing approval, prompting action, and conveying irony are explained. The findings demonstrate that defining lexical novelty solely on the basis of foreign origin or widespread usage is insufficient. The proposed criteria may be applied in future corpus-based studies and digital lexicography.

Keywords: internet discourse, lexical innovation, neologism, borrowing, semantic specialization, pragmatics, context, grammatical adaptation.

Kirish. Internet muloqoti til birliklarining shakllanishi va talqin qilinishiga xos kommunikativ sharoit yaratadi. Bitta nashr matn, tasvir, video, havola va izohlar orqali davom etadigan muloqotni birlashtirishi mumkin. Bunda leksik birlikning mazmuni uning lug‘aviy ma’nosi bilangina chegaralanmaydi: platformadagi amal, suhbat mavzusi va adresatga yo‘naltirilgan niyat ham talqinda qatnashadi. Shu sababli o‘zbekcha raqamli muloqot leksikasini semantika va pragmatika tutashuvida tadqiq etish maqsadga muvofiq.

D. Crystal internet lingvistikasini tilning raqamli muhitdagi faoliyatini o‘rganish yo‘nalishi sifatida yoritadi; uning tadqiqotida internet vositasi, til o‘zgarishi va ko‘p tillilik o‘zaro bog‘liq masalalar sifatida ko‘riladi [1]. Mazkur yondashuv o‘zbekcha internet matnlarida xalqaro atamalar bilan mahalliy ifodalarning birgalikdagi faoliyatini tekshirishga nazariy zamin beradi. Biroq boshqa tillar materialida chiqarilgan xulosalarni o‘zbek tiliga dalilsiz ko‘chirish mumkin emas.

Tadqiqot muammosi “yangi leksik birlik” atamasining turlicha hodisalarga nisbatan ishlatilishidir. Xorijiy so‘zning kirishi, mavjud so‘zning raqamli ma’noda qo‘llanishi va so‘zning noodatiy yozilishi bir xil jarayonni anglatmaydi. Masalan, “postlar” shaklidagi ko‘plik qo‘shimchasi grammatik moslashuvni bildiradi, ammo o‘z-o‘zicha yangi leksema yaratmaydi. “Sahifa”ning raqamli hisob yoki internet hujjatiga nisbatan qo‘llanishi esa semantik tahlilni talab qiladi. Demak, shakliy yangilik, ma’noviy yangilik va qo‘llanishdagi yangilik alohida mezonlar asosida baholanishi kerak.

Maqolaning maqsadi o‘zbek internet diskursidagi tanlangan birliklarning semantik-pragmatik xususiyatlarini tushuntiruvchi izchil modelni ishlab chiqishdir. Vazifalar leksik innovatsiyani chegaralash, o‘zlashma asoslarning grammatik moslashuvini tavsiflash, lug‘aviy ma’no bilan kontekstual vazifani ajratish hamda keyingi empirik tekshiruv uchun kuzatiladigan belgilarni belgilashdan iborat. Obyekt — o‘zbekcha raqamli muloqot leksikasi; predmet — tanlangan birliklarning ma’no tuzilishi va nutqiy vazifalari.

Ish nazariy-tahliliy tadqiqot sifatida bajarildi. Material dastlabki matnda ko‘rsatilgan “post”, “layk”, “repost”, “kontent”, “obunachi” birliklari hamda qiyoslash uchun olingan “sahifa”, “tarmoq”, “trend” so‘zlaridan iborat. Matndagi qisqa gaplar tahlil mexanizmini ko‘rsatish uchun tuzilgan namunalar bo‘lib, real foydalanuvchilardan olingan iqtiboslar emas. Ular asosida chastota, yosh guruhlari yoki platformalar bo‘yicha statistik xulosa chiqarilmaydi.

Tavsifiy usul shakl va birikuvchanlikni, komponent tahlili asosiy ma’no belgilarini, kontekstual-pragmatik talqin esa nutqiy vazifani aniqlash uchun qo‘llanadi. Ishning taklif etilayotgan hissasi birlikni “shakl — referent — kontekst — vazifa — dalil darajasi” ketma-ketligida tekshirish va tasnifdagi turli sathlarni aralashtirmaslikdan iborat. Unda so‘z, xabar, muloqot almashinuvi va izohlar zanjiri turli tahlil birliklari bo‘la oladi; sifat va miqdoriy usullar tadqiqot savoliga muvofiq tanlanadi [2]. Bu qarashdan maqola uchun olinadigan metodik xulosa shuki, bitta so‘zning shakli uning ijtimoiy vazifasini tushuntirishga yetmaydi. Leksik birlik qatnashgan gap va unga berilgan javob ham tekshirilishi kerak.

Herring va J. Androutsopoulos raqamli diskursning texnik hamda ijtimoiy-madaniy sharoitga bog‘liqligini ta’kidlaydilar [3]. Ushbu yondashuv internet tilini yagona uslub sifatida tasavvur qilishni cheklaydi. Mualliflik sahifasidagi reklama, do‘stona yozishma va rasmiy kanal xabari bir xil leksik birlikdan turlicha foydalanishi mumkin. Mazkur maqolada platforma nomining o‘zidan tayyor pragmatik xulosa chiqarilmaydi; texnik imkoniyat bilan konkret nutqiy qo‘llanish farqlanadi.

M. Haspelmath leksik o‘zlashuvga doir tushunchalarni tizimlashtirib, o‘zlashgan birliklarning kelib chiqishi va qabul qilinishini farqlash uchun nazariy asos beradi [4]. Bu asos “layk”, “post” va “repost”ni o‘zbekcha qo‘shimchalar bilan ishlatilishiga qarab tahlil qilishda foydalidir. Shunga qaramay, so‘zning inglizcha shaklga mosligi uning o‘zbek tiliga aynan qaysi vositachi til yoki kanal orqali kirganini isbotlamaydi. Kirish yo‘li va ilk qo‘llanish sanasi alohida tarixiy material talab qiladi.

H. P. Gricening implikatura konsepsiyasida gap orqali bevosita bildirilgan mazmun bilan muloqot sharoitida anglashiladigan qo‘shimcha mazmun ajratiladi [5]. Bu farq “Zo‘r kontent ekan” jumlasini tahlil qilishda muhim: ijobiy bahoning to‘g‘ridan-to‘g‘ri ifodasi bilan kinoyali talqin bir xil sathga mansub emas. Biroq Grice nazariyasi raqamli muloqot uchun maxsus yaratilmagan; uni internet matniga tatbiq etishda vizual belgilar va izohlar ketma-ketligi qo‘shimcha ravishda tekshirilishi kerak.

Ko‘rib chiqilgan adabiyotlar umumiy tahlil vositalarini beradi, lekin o‘zbekcha birliklarning real tarqalishi yoki me’yoriy maqomini o‘z-o‘zidan tasdiqlamaydi. Shuning uchun bu ishda nazariy manbalar metodni asoslashga, o‘zbekcha namunalar esa tahliliy farqlarni ko‘rsatishga xizmat qiladi. Bunday chegaralash adabiyotlar sharhini mavzuga bevosita aloqador bo‘lmagan umumiy fikrlar majmuasiga aylantirmaydi.

Ushbu asosda leksik innovatsiya davr va qo‘llanish muhitiga nisbatan belgilanadi. O‘zlashma kelib chiqishga, neologizm yangilik maqomiga, sleng ijtimoiy-uslubiy xususiyatga, grafik variant esa yozilish shakliga tegishlidir. Bitta birlik bir necha belgini birlashtirishi mumkin. Uni tasniflashda aynan qaysi belgi asos qilib olingani ko‘rsatilishi zarur.

O‘zlashma asosning o‘zbekcha gapga kirishi, avvalo, uning morfologik va sintaktik birikuvchanligida ko‘rinadi. “Postni o‘qidim” namunasida post asosiga tushum kelishigi qo‘shimchasi, “postlarim”da esa ko‘plik va egalik ko‘rsatkichlari qo‘shiladi. Bu shakllar asosning otga xos grammatik imkoniyatlar bilan ishlatilishini ko‘rsatadi. “Repost qildim”da zamon va shaxs ma’nosi o‘zlashma qismda emas, qilmoq fe’lida ifodalanadi. Shuning uchun butun birikmani inglizcha fe’lning o‘zbekcha tuslanishi deb tavsiflash aniq emas. “Layk bosmoq” va “repost qilmoq” analitik ifodalarida

ISSN 3060-5059 (Online)

nomlovchi qism raqamli amalni belgilaydi, fe'l esa uni harakat sifatida gapga bog'laydi. "Layk bosmang" va "repost qiling" namunalarida inkor hamda buyruq ma'nolari o'zbekcha grammatik vositalar orqali yuzaga chiqadi. Bu o'rinda grammatik moslashuv va pragmatik undash bir-biriga bog'langan, ammo farqli hodisalardir: birinchisi tuzilishga, ikkinchisi adresatga qaratilgan maqsadga tegishli.

Semantik jihatdan "post" internetda e'lon qilingan alohida materialni bildiruvchi nom sifatida olinadi. Uning aynan matn, rasm yoki video ekanini kontekst aniqlashtiradi. "Bugungi postni o'qing" namunasida o'qimoq fe'li matniy tarkibni oldinga chiqaradi; "postdagi surat" birikmasi esa vizual tarkibni ajratadi. Bunday farq har safar yangi lug'aviy ma'no paydo bo'lganini bildirmaydi: umumiy ma'noli birlikning muayyan referentga tatbiqi ham bo'lishi mumkin. "Kontent"ning matn, audio va videoni birlashtiruvchi umumiy nom sifatida ishlatilishi bilan "Bugun kontent suratga oldik" namunasidagi talqin qiyoslanadi. Ikkinchi gapda suratga olmoq birikmasi vizual mahsulotni anglatishga yordam beradi. Bu yerda kontekstual ixtisoslashuv mavjud, ammo "kontent" faqat video degan barqaror yangi ma'noga ega bo'ldi, deyish uchun turli mualliflar va vaqt kesimlaridan dalillar kerak. Bir martalik qo'llanish bilan tizimdagi semantik o'zgarish farqlanishi lozim.

"Obunachi"ni to'lig'icha yangi yasalgan internet so'zi sifatida taqdim etish ham ehtiyotkorlikni talab qiladi. Uning tuzilishidagi obuna va -chi unsurlari internetdan tashqari obuna munosabatlarini ham ifodalay oladi. Raqamli vaziyatda yangi jihat kuzatish yoki obuna bo'lish munosabatining kanal va sahifaga yo'naltirilishidir. "Obunachilarim ko'paydi" jumlasida auditoriya miqdori aytiladi; obro' yoki ta'sir haqidagi xulosa esa kontekstual inferensiya bo'lib, so'zning bevosita ta'rifi emas.

"Sahifa" va "tarmoq" birliklari mavjud leksikaning raqamli referent bilan bog'lanishini ko'rsatadigan tahlil obyektlaridir. "Kitob sahifasi" va "shaxsiy sahifa" birikmalari qiyosida moddiy varaq yuzi bilan raqamli makondagi taqdimot birligi farqlanadi. "Tarmoq"ning bog'lanish va shoxlanish belgisi raqamli aloqalar tizimini tasavvur qilishga asos bo'lishi mumkin. Biroq metaforik motivatsiya haqidagi bunday izoh so'zning tarixiy rivojlanish yo'lini to'liq isbotlash o'rnini bosa olmaydi.

Pragmatik vazifa gapdagi shakl va muloqot davomiga qarab aniqlanadi. "Post joylandi" namunasida xabar berish, "Postni ulashing"da harakatga undash yetakchidir. "Layk uchun rahmat" minnatdorlikni bildiradi, ammo laykning o'zi barcha vaziyatlarda mazmunni to'liq qo'llab-quvvatlashga tenglashtirilmaydi. U e'tibor, ko'rganlik yoki odob yuzasidan javob sifatida ham talqin qilinishi mumkin. Ushbu talqinlardan qaysi biri asosli ekanini suhbat sharoiti belgilaydi.

"Yana shu trendmi?" namunasida yana birligi va so'roq tuzilishi takroriylikka munosabat bildirishi mumkin. Shunga qaramay, jumla chin savol, yengil hazil yoki salbiy baho bo'lishi ehtimolini saqlaydi. "Zo'r kontent ekan" gapida ham kinoya faqat so'z tanlovidan kelib chiqmaydi. Oldingi xabar bilan nomuvofiqlik, keyingi izoh yoki umumiy mavzu kinoyali talqinni kuchaytirishi mumkin. Emoji va ko'p nuqta yordamchi dalil bo'ladi, ammo yakka holda qat'iy hukm uchun yetarli emas [5].

Qisqartma va grafik variantlarni leksik yangilikdan ajratish zarur. "Kontent"ning boshqa yozuvda berilishi yoki bir so'zdagi harfning tushirilishi, avvalo, grafik hodisadir. "Postlar" yangi leksema emas, grammatik shakldir. Qisqartma esa ma'lum birlikning ixcham ko'rinishi bo'lib, uning mustaqil leksiklashuvi qo'llanish orqali tekshiriladi. Binobarin, shakllanish usuli, grammatik shakl va uslubiy mansublikni bitta tasnif qatoriga mezonsiz kiritish tahlil natijasini chalkashtiradi.

Nazariy va namunaviy tahlil birinchi natija sifatida leksik yangilanishning uch sathini ajratishga imkon berdi: yangi nomning qabul qilinishi, mavjud nomning raqamli referentga tatbiqi va birlikning yangi kontekstdagi vazifasi. "Layk" birinchi sath uchun, "sahifa" ikkinchi sath uchun, tanqidiy gapdagi "trend" esa uchinchi sath uchun tahlil namunasi bo'la oladi. Ularni bir guruhda o'rganish mumkin, lekin yangilik mexanizmi bir xil emas.

Ikkinchi natija — grammatik moslashuvni tekshirish uchun uchta kuzatiladigan belgi belgilandi: qo'shimcha qabul qilish, o'zbekcha fe'l bilan birikish va gapda sintaktik vazifa bajarish. "Postni" obyektni, "postlar" miqdoriy ko'plikni, "repost qildim" esa bajarilgan harakatni ifodalaydi. Bu belgilar asosning o'zbekcha nutqda ishlatilish imkoniyatini tavsiflaydi; ular uning adabiy tilga to'liq qabul qilinganini mustaqil ravishda isbotlamaydi.

Uchinchi natija — semantik tahlil va pragmatik talqin uchun alohida savollar tizimi shakllantirildi. Semantik tekshiruv "Birlik nimani nomlaydi?" va "Kontekst qaysi ma'no belgisini faollashtiradi?" savollariga javob beradi. Pragmatik tekshiruv "Muallif bu ifoda orqali qanday javob yoki harakatni kutmoqda?" savoliga qaratiladi. Masalan, "repost qiling"ning mazmuni materialni qayta ulashish amali, vazifasi esa adresatni shu amalga undashdir.

To'rtinchi natija sifatida keyingi korpus tadqiqoti uchun qayd shakli taklif qilindi. Har bir misolda birlikning asl yozilishi, normallashtirilgan ko'rinishi, manba havolasi, sana, zarur kontekst, grammatik shakl, semantik tavsif, pragmatik vazifa va talqinning ishonchlilik darajasi alohida yoziladi. "Aniq" daraja ochiq buyruq yoki bahoga, "ehtimoliy" daraja kontekst qo'llab-quvvatlaydigan inferensiyaga, "noaniq" daraja esa muqobil talqinlar ajratilmagan holatga beriladi. Ushbu model bu maqolada katta tanlanmada sinovdan o'tkazilmagan; uning vazifasi keyingi tekshiruvni izchil tashkil etishdir.

O'zbek internet diskursidagi leksik innovatsiyalarni shakl, ma'no va nutqiy vazifa o'rtasidagi munosabat asosida tavsiflash samaralidir. Tanlangan birliklar tahlili o'zlashma asosning grammatik moslashuvi yangi leksema yaratilishi bilan, kontekstual ixtisoslashuv esa barqaror semantik o'zgarish bilan har doim ham teng emasligini ko'rsatdi. Shuningdek, o'zbekcha tuzilgan yoki avvaldan mavjud birliklarning raqamli referent bilan bog'lanishi ham leksik yangilanishni o'rganishda hisobga olinishi kerak.

Pragmatik vazifa birlikning doimiy lug'aviy belgisi sifatida belgilanmaydi. Xabar berish, undash, minnatdorlik va kinoya gap qurilishi, muloqot ishtirokchilari hamda suhbat davomi orqali aniqlanadi. Shu bois baholovchi talqinlarda dalil darajasini ko'rsatish ilmiy izohning aniqligini oshiradi. Ishning xulosalari nazariy va namunaviy tahlil doirasiga taalluqli; real tarqalish, davriy yangilik va platformalararo farqlar ochiq manbali korpusda alohida tekshirilishi lozim.

ISSN 3060-5059 (Online)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Crystal D. Internet Linguistics: A Student Guide. – Abingdon; New York: Routledge, 2011. – DOI: https://doi.org/10.4324/9780203830901. – URL: https://www.routledge.com/Internet-Linguistics-A-Student-Guide/Crystal/p/book/9780415602686.

2. Herring S. C. Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Behavior // Designing for Virtual Communities in the Service of Learning / ed. by S. A. Barab, R. Kling, J. H. Gray. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – P. 338–376. – DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511805080.016. – URL: https://homes.luddy.indiana.edu/herring/cmda.pdf.

3. Herring S. C., Androutsopoulos J. Computer-Mediated Discourse 2.0 // The Handbook of Discourse Analysis / ed. by D. Tannen, H. E. Hamilton, D. Schiffrin. – 2nd ed. – Chichester: Wiley, 2015. – P. 127–151. – URL: https://homes.luddy.indiana.edu/herring/herring.androutsopoulos.2015.pdf.

4. Haspelmath M. Lexical Borrowing: Concepts and Issues // Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook / ed. by M. Haspelmath, U. Tadmor. – Berlin; New York: De Gruyter Mouton, 2009. – P. 35–54. – DOI: https://doi.org/10.1515/9783110218442.35. – URL: https://zenodo.org/records/3678776.

5. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts / ed. by P. Cole, J. L. Morgan. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58. – URL: https://web.stanford.edu/class/psych205/papers/Grice-1975.pdf.